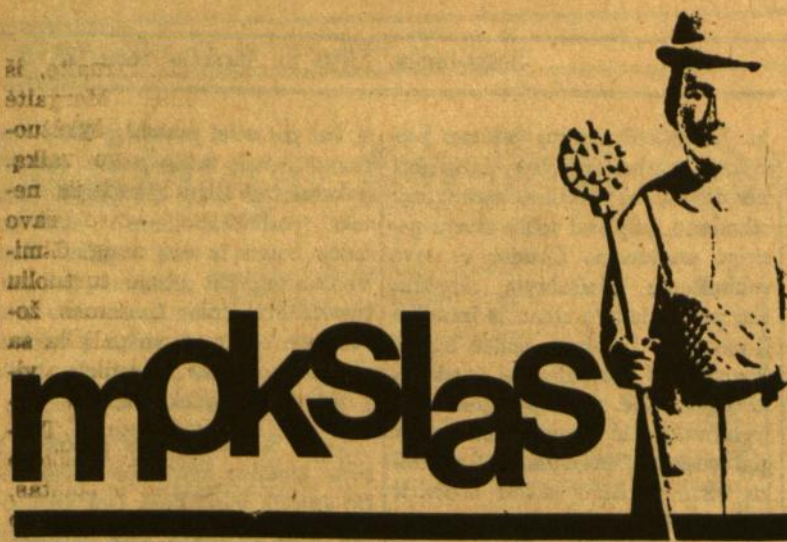

mpkSlas - menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1980 METAI

BIRŽELIO MĖN. 28 D. / JUNE 28, 1980

PART TWO — Nr. 151 (26)

Šiame numeryje:

Birželinės temos Lietuvos filmui.
Žmogus, pakėlęs nepakeliamą naštą:
Aleksandrą Stulginskį minint.
Augsburgo Tikėjimo išpažinimui keturi šimtai penkiasdešimt metų.
Juozo Yludio eilėraščiai.
Koplytėlė iš Kalifornijos akmenų.
Prieš ir po ultimatumo: premijuotasis Juozo Kraliausko romanas.
"New York Times" apie Joną Jurašą Broadwayjuje.
Mūsų kalba: dėl dalelių skyrybos
PEN klubo suvažiavimas Jugoslavijoje.

Kertinė Parasė

Birželinės temos Lietuvos filmui

I Lietuvos ekraną vėl grįžta antras pasaulinis karas. Pirmąją tragediją mėgins atkurti pradėtas sukurti naujas filmas, "Byla nutraukiama dėl senatvės", TSRS valstybinis kinematografijos komitetas parodė šiam projektui ypatingo dėmesio ir nusprendė filmą statyti "pagal šalies valstybinę užsakymą". Lietuvos oficialioje spaudoje filmo, meno ir tautos likimo klausimas iškalbiai prabilo scenarijaus autorius Vytautas Zalakevičius ir režisierius Almantas Grikevičius. Skaitome, kad Zalakevičius "nepaprastai aštriai jaučia laiką ir šiuolaikinių žmogaus dvasinius poreikius; pilietiškai aktyvus, politiškai užangažuotas" jo scenarijai ir jo paties sukurti filmai kreipiasi į sąžinę, protą, budina jausmus".

Didingi užmojai, skambios deklaracijos. Sunku susilaikyti nepasitūlius Zalakevičiui dar kelių "pilietiškai aktyvių" ir "politiškai užangažuotų" temų, kurios tikrai pasieks Lietuvos žiūrovų sąžinę, protus ir jausmus.

Ar nebūtų idomus filmas apie Lietuvos nepriklausomybės agoniją? 1940 metų birželis. Dokumentiniai kadrai rodo nacių, žygiuojančių Paryžiaus Eliziejaus laukų bulvaru. Kamera apžvelgia paskutinį nepriklausomos Lietuvos vyriausybės posėdį. Tarybiniai tankai rieda per Lietuvos sieną. Vėl dokumentiniai kadrai, žvilgsnis atgal: Molotovas ir Ribentropas pasirašo sutartį, kuri nulems Lietuvos ateitį. Su šiais vaizdais pinasi pavienius lietuvių likimai. Savos valstybės — šimtmetį išsivajotos, krauju iškovotos, prakaitu atstatytos valstybės mirtis: ar ne didelė tai tema? Zalakevičius anksčiau sukurė filmą apie Čilę: "Tas saldus žodis — laisvė". Tas žodis labai, ypatingai saldus ir lietuviams.

O kaip su filmu apie 1941-ju metų birželį? Sunkvežimiai Kau-

uniformos. Šautuvo buožė į duris. Prasideda masiniai išvežimai. Gyvuliniai vagonai pajuda iš traukinio stoties. Traukinys rieda per begalines Rusijos lygumas. Sausakimšo vagono tvankioje nuolapsta moteris. Kūdikio klyksmas. Tiesa, toksai epinis filmas pareikalautų daug išlaidų. Bet kam dėl to rūpintis — juk TSRS valstybinis kinematografijos komitetas dosniai remia svarbius ir "pilietinės drąsos" kupinus meninius projektus.

Dar vienas pasiūlymas: Filmą apie 1980 metų birželį. Jis galėtų prasidėti dviejų vaizdų kontrastu: žmogus rūsy, prie žvakės šviesos, spausdina savilaidinį žurnalą; "Tiesos" modernioje spaustuovėje dienraščio stirtos. Persekiojamos tiesos ir valdiško melo simboliai. KGB agentai krato jaunos merginos butą, atplėšia grindis, kasa žemę sodelyje, įeškodami uždrausto žodžio. KGB rūsyje jau kelintą mėnesį sėdi jaunuolis, suimtas už savilaidinę spaudą. Mordovijos lageryje už tą patį "nusikaltimą". Tikrai pokario kovų veteranas. Jų likimai neatšiejami pinasi su tautos lemtimi. Kaip sako Zalakevičius: "Mes esame dalis šalies, kuriančios pasaulio istoriją... pradedant žmogaus ir baigiant planetos kūrimu. Nederėtų stovėti nuošaliai nuo viso šito". Tikrai nederėtų — vaizduokime, ką toji šalis, kurianti pasaulio istoriją, jau keturiasdešimt metų "kuria" Lietuvoje.

Kodėl Zalakevičiui siūlome šias temas? Nes mus sužavėjo "Kultūros barose" (1980 m. kovo mėn.) išspausdinti jo žodžiai: "Kiekvienas menininkas turi išsiugdyti kovotojo refleksą — kovotojo už tiesą ir teisingumą, gėrį ir grožį. Ir jeigu menininkas meluoja sau, jo filmas meluos ir žiūrovui".

K. Z.

ŽMOGUS, PAKĖLĖS NEPAKELIAMĄ NAŠTĄ

Aleksandrą Stulginskį minint

VYTAUTAS VAITIEKŪNAS

1969 rugsėjo 22 Kaune, eidamas 85-tuosius savo amžiaus metus, mirė Aleksandras Stulginskis. Krikščionių demokratų sąjungos Centro komiteto nekrologe apie Stulginskio mirtį teisingai buvo pastebėta, kad patriarchaliname jo amžiuje — 84 metai, 6 mėnesiai ir 27 dienos — mirtis nebuvo netikėta viešnia. O vis dėlto Stulginskio mirtis buvo kai kuriuos atžvilgius ypatinga. Kai kuriuo atžvilgiu verta visos mūsų tautos dėmesio. Ir būtent tuo atžvilgiu, kad su Aleksandro Stulginskio mirtimi į kapus ir į Lietuvos istorijos lapus nuėjo ne tik Stulginskis, bet ir nepriklausomos Lietuvos demokratinių valstybingumo akivaizdus, reikšmingas, gyvas simbolis — Lietuvos respublikos buvęs demokratinis prezidentas.

Turbūt nebus daug prasišlenka su tikrove, tvirtinant, kad mus čia sutelkė pagerbti*) Aleksandro Stulginskio atminimą pirmiausia kaip tiktai tas per jį besireiškęs Lietuvos demokratinio valstybingumo gyvasis simbolis. Ir ne tik mes, Lietuvos okupantas taip pat gerai suprato tokio simbolio reikšmę, siekiant atstatyti Lietuvos valstybinio suverenumo vykdymą, ir neįskytę vėloniui gundymų, kad jo reikšmę valstybingumo simbolį sukompromituotų. Galime tik didžiuotis, kad ir šiuo atveju, kaip kad visame savo gyvenimo kelyje, Stulginskio principumas ir jo žemaitiškas, anot kan. Vaitkaus, kietasprandiskumas atsilieka, nepalinko ir nepalūžo.

Stulginskio tėvai, Domininkas ir Marija Vadeikaitė Stulginskiai, prieš susituokdami, tarnavo Tomkių dvare, Kaltinėnų parapijoje. Kai susituokė, dvaras paskyrė jiems sodybėlę — gyvenamąją trobą, tvartuką su daržinike ir atrėžė tris dešimties, apie 8 amerikoniškus akurus, žemės. Už tai Domininkas privalėjo tris dienas per savaitę dvarui dirbti, o darbynečiu taip pat ir žmona. Stulginskis atsimena, kad tėvai taip "pragyveno gana ilgai". Tik kai vyresnieji vaikai paaugo, ir šeimoje atsirado daugiau darbo rankų, tėvai paliko Tomkių dvaro 8 akurus ir pradėjo savarankiškai nuomoti ūkius. Tokiame nuomotame ūkyje Kutalių kaime, Kaltinėnų parapijoje, tada Raseinių apskrityje, o nepriklausomybės metais Tauragės apskrityje, 1885 vasario 26 gimė būsimasis Lietuvos respublikos prezidentas. Aleksandras, o saviškiams Leksukas, buvo jauniausias gausiame Stulginskių atžalyne. Stulginskiai turėjo 12 vaikų. Du mirė kūdikystėje, 19 užaugo: 6 sūnūs — Benediktas, Povilas, Jonas, Pranas, Kazys ir Aleksandras ir 4 dukros — Gertrūda, Barbora, Ona ir Juzė. Povilas, Pranas, Jonas ir Barbora išvyko į Ameriką. Jų parama įgalino Aleksandrą mokyti Liepojos gimnazijoje.

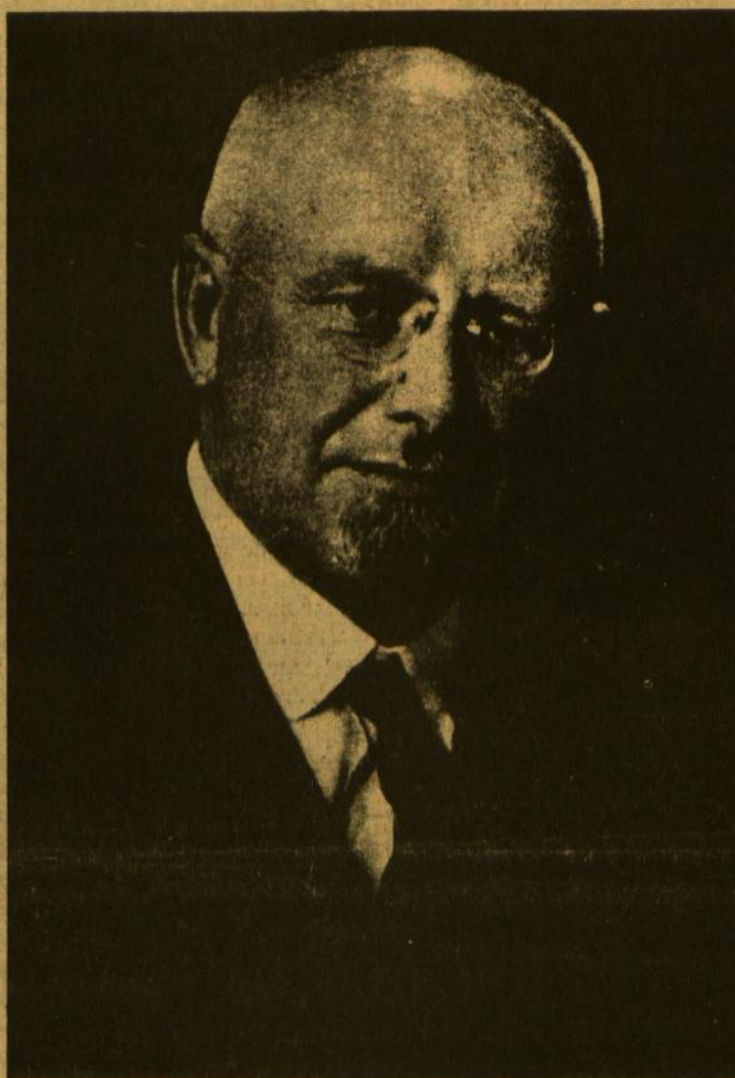
*) Paskaita, skaityta prezidento Aleksandro Stulginskio minėjime, surengtame Pedagoginio liuanistikos instituto, 8 m. gegužės 4 d., Jaunimo centre, Chicagoje.

Apskritai pasigendame duomenų apie tą kelmą, kurio viena iš atžalų buvo Aleksandras Stulginskis. Savo atsiminimuose jis pats smulkiau nepapasakoja apie tai, kokiomis aplinkybėmis jo seneliui Valiūškai šovė mintis savo sūnų Domininką subajorinti, paverčiant iš Valiūškos Stulginskiu. Nepapasakoja nei apie tai, kuo senelis Valiūška vertėsi, nei apie tai, kuo tarnavo Tomkių dvare tėvai iki vedybų. Tik iš to, kad juodu mokėjo lenkiškai, peršasi išvada juodu buvus Tomkių dvaro ponų asmeniniais tarnais. Viena tik aišku, kad Valiūškos — Stulginskio šeimoje buvo apstu pionieriško veržlumo. Tai rodo ir senelio Valiūškos iniciatyva sūnų Domininką subajorinti, ir Domininko iniciatyva išsivaduoti iš priklausomybės dvarui ir tapti savarankišku ūkių nuomininku, ir Domininko vaikų iniciatyva vykti į Ameriką ar siekti mokslo. Šios Valiūškos — Stulginskio šeimų savybės kažkaip išsiskiria iš įprastinio Lietuvos kaimiečių sėslumo ir konservatyvumo.

Gimtuosius Kutaliuos Stulginskis praleido tik pirmuosius ketverius savo vaikystės metus. Mat, ūkio nuomininko padėtis nepastovi. Kartais jau po metų tenka žiūrėti kito ūkio. Tad ir Aleksandro tėvai jo vaikystės metais nuomoja ūkius Bytaučiuose, Pasausy, Pykalčiuose, Pivinkiuose. Paprastai ūkininkų šeimose į talką ūkiui įjungiami ir vaikai. Tad ir Stulginskių Leksukui jau nuo 6 amžiaus metų teko ganyti žąsis, vėliau prie žąsų buvo prijungtos ir kiaulės, o aukščiausią piemens rangą pasiekė ganydamas karves, kai be piemeniui būtino botago įsigijo ir peiluką, kurio pagalba beganydamas pynė pintines, krepšius, kretilus, doklus, lopšius ir dėžutes. Gal tas vaikino nagingumas plius dar jo didelis noras mokytis ir bus paskatinęs tėvus savo jaunylį leisti į mokyklą, t.y. į Kaltinėnų trimetę mokyklą. Trejus metus — rudenį, žiemą ir pavasarį — Leksukas į mokyklą kasdien pėsčiomis sukarada po 8 km., t.y. po 5 mylias.

Krikščionių demokratų frakcijos prezidentas nepriklausomos ir demokratinės Lietuvos seime. Iš kairės: Z. Starkus, A. Stulginskis, kun. M. Krupavičius, kun. V. Jurgutis, S. Stakauskaitė, dr. J. Purickis ir J. Valiokaitis.

Aleksandras Stulginskis (1885-1969)

Jei apskritai vaikystės aplinka palieka žymes tolesniam žmogaus gyvenimui, tai Stulginskių Leksuko vaikystės aplinka tikrai buvo įspūdinga. Enciklopedijos duomenimis Kaltinėnų apylinkės priklauso prie seniausių žemaičių apgyventų vietovių. Jau XIV amžiuje jos buvo nuolatinio tautinių kryžiuočių puolimam. Dusbargo, Vigando kronikoje Kaltinėnai gerai žinomi. Kaltinėnų apylinkėse ne tik Medviagalio piliakalnis, bet ir Skuburės ir Kepalūskalnio piliakalniai su legendomis ir padavimais apie savo kraštą ir laisvę gynusių narsių žemaičių kovas su kryžiuočiais. Bet Kaltinėnų apylinkėse gausu ne tik žemaičių senosios praeities liudijimų, bet taip pat ir tik ką praėjusių dešimtmečių. Kaltinėnų parapijos kapinėse jau iš tolo matyti aukštas antkapis, kurio viename šone dėmesį traukė ilgas, antkapiam neįprastas įrašas:

Žinok ateywy, jog ti kapay ira
Žemaycze mokita ir garbinga
wira,
Kurs kalba Tiewu sava
Izstaysity troszka
O patsai wadinosi Dyoniuz
Poszka.
Metuse 1830 smertis užtyka,
Bet uždirpta pasauley szlowy jo
palyka.

Beje, pirmąją bažnyčią Kaltinėnuose pastatydino pats Vytautas Didysis, 1421 padarydamas donaciją Žemaičių vyskupui Motiejui. Ir triklasė mokykla Kaltinėnuose atsirado jau XVIII amžiaus gale.

Baigęs Kaltinėnų triklasę, Aleksandras kurį laiką darbavosi valdišaus sekretoriaus padėjėju be nuolatinės algos, tik pasidarydamas šiek tiek vadinamų sparninių pajamų, kurios tačiau negalėjo sudaryti nė minimaliausio minimumo lėšų tolesniam mokymuisi gimnazijoje. Bet čia Aleksandras išgelbėjo brolį parama iš Amerikos. Puse metų pasirokęs, Aleksandras išlaikė egzaminus į Liepojos gimnazijos III-ąją klasę. Baigęs keturias klases, įstojo į Kauno kunigų seminariją, kurioje mokėsi ketverius metus. Baigęs kunigų seminariją, kunigystės šventimus atidėjo ir vienerius metus mokėsi Austrijos Innsbruko universitete. Po to kunigystės šventimus atidėjo ir metus su viršum darbavosi Kaune šv. Kazimiero drjos knygų ir laikraščių leidykloje, o 1910 ir kunigystės šventimų atsisakęs, įsimatrikuliavo Vokietijos Halės agronomijos institute, kur, pasak kan. Vaitkaus, parodęs, "ką gali padaryti gabus, užsispyręs, darbštus žemaitukas". Agronomijos institutą Stulginskis baigė 1913. Jau savo gyvenimo paskutiniais metais senelis Stulginskis laiškė savo dukraitei Jūratei Juozevičiūtei rašė:

"Aš turėjau didžiausią norą tapti agronomu, nes anuomet pas mus jų beveik nebuvo, o man atrodė, kad jie labai reikalingi ir kad toje srityje daugiausia galėčiau padėti savo žmonėms".

Suprantamas todėl Stulginskio atidėjimas kunigystės šventimų. Nors, pasak kan. Vaitkaus, klierikas jis buvo geras ir jokių kliūčių jam kunigu tapti nebuvo, bet jį masino to meto Lietuvoje dar pionieriška agronomijos sritis. Tuo metu Stulginskis tikriausiai nenuėjau, kad Apvaizda jam yra lėmusi reikštis visai kitos rūšies Lietuvos dirvo-se.

Baigęs Halės agronomijos institutą, Stulginskis grįžo Lietuvon ir dumos — taip vadinosi to meto Rusijos parlamentas — atstovo Martyno Yčo padedamas gavo Trakų apskrityje rajoninio agronomo vietį. Tačiau vos spėjęs savo profesinėje tarnyboje, kaip sakoma, apšilti kojas, o savo tautinėje tarnyboje vos spėjęs įsitraukti į bendradarbiavimą "Vienybės" savaitraštyje ir perimti jos priedo "Viensėdžio" redagavimą, I-ojo pasaulinio karo eigos 1915 buvo nublokštas į Vilnių, kur pradedo visai naujas jo gyvenimo tarpnis.

Vilniuje Stulginskis organizuoja pradžios mokyklom lietuvių mokytojų kursų ir pats jiem vadovauja. Perima švietimo draugijos "Ryto" pirmininkavimą ir rūpestį Vilniaus lietuvių švietimo bendraisiais reikalais. Įtraukiamas į Centrinį lietuvių komitetą nukentėjusiem dėl karo šelpiti, ir pavedama rūpintis maisto reikalais. Dalyvauja 1917. IX. 18-22 istorinėje Vilniaus konferencijoje ir jos išrenkamas į 20 narių Lietuvos Tarybą. Po Vilniaus konferencijos kitą dieną sukviečia krikščionių demokratų konferenciją, kuri sudaro krikščionių demokratų centro komitetą, o šis iširenka Stulginskį pirmininku. Pirmąi galimybėi atsiradus, Stulginskis ima leisti ir redaguoti "Okininko" savaitraštį ir metinį "Okininko kalendorių". Tai tik iškabos, etiketės. Už jų tačiau buvo ir Stulginskio konkrečios pastangos, įtemptas darbas, dideli rūpesčiai.

Ypač sunki rūpestių našta gulė Lietuvos Tarybos narius. Lietuvos nepriklausomybės idealas jiem labai aiškiai švietė. Bet kaip jį pasiekti? Tai gi, būtina išsivaduoti iš Rusijos suverenumo pančių, iš Vokietijos okupacinių replių ir iš Lietuvos — Lenkijos unijos įpėdinystės. Maža to. Ir tarptautinėje opinijoje ir vyriausybių kanceliarijose net Lietuvos vardas nebeįsigūvoja. Tik patys lietuviai žinojo Lietuvos — Lenkijos padalinimus. Ogi Europai buvo žinomi tik Lenkijos padalinimai. Pati carinė Rusija Lenkijos kunigaikštystę tebepripažino, bet vlotoj Lietuvos padarė tik Rusijos šiaurės vakarų kraštą — sievero - zapadny kraj. Kai 1915 veik visa Lietuva atsidūrė kaiserinio reichso okupacijoje, Berlynui tuoj parūpo, kaip tą Rusijos šiaurės vakarų kraštą prisijungti prie reichso, kaip jį kolonizuoti ir suvokietinti. Rytų fronto štabo viršininkas gen. Hoffmann 1916 viena proga pareiškė, kad Lietuva gali būti tik tiek savarankiška, kaip kad jo septynerių metų dukrelė Ilzė. Tuo tarpu tais pačiais metais (1916.XI.

(Nukeltas į 2 psl.)

Aleksandrą Stulginskį minint

(Adelėta iš 1 pusl.)

5.) Austrija ir Vokietija pažadėjo Lenkijos nepriklausomybės atstatymą, o 1917.IV.1 t. pat pažadėjo ir carą nuvertusios revoliucijos pastatytoji Rusijos demokratine vyriausybė. Ir prezidentas Wilsonas savo 14-koj punktų 1918.I.8. tik Lenkijos valstybės atstatymą įsakmiai paminėjo. Tuo tarpu Lietuvos nepriklausomybės klausimas nei Prancūzijos, nei Britanijos, nei Italijos, nei Jungtinių Valstijų vyriausybų sluokniuose visai nefeigavo.

Tokioj beviltingoj padėty Lietuvos Tarybai reikėjo išnešti Lietuvos klausimą į tarptautinę opiniją ir reikėjo iš bet kurios kariaujančios pusės bent vienos valstybės išgauti Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą dar prieš karo pabaigą, kad taikos konferencija būtų pastatyta prieš Lietuvos nepriklausomybės faktą.

Kokia netika Lietuvos nepriklausomybės perspektyva tada atrodė, galime spręsti iš to, kad 1916.VI.30-VII.4. Šveicarijos Lozanoje vykusio lietuvių konferencija, kurioje dalyvavo ir JAV lietuvių atstovai, o iš Vilniaus Steponas Kairys, Antanas Smetona ir dr. Jurgis Saulys, — savo nutarime pažymėjo, jog Lietuvos nepriklausomybės siekimas yra aukščiausias idealas, tačiau „konferencija numato ir kitokio politinio Lietuvos egzistavimo galimybes, todėl ragina tuos galimus svarstyti ir prie jų ruoštis“. Lietuvos valstybingumo atstatymo beviltingumą jautė ir Lietuvos mažumos. Jų atstovams vietos Lietuvos Taryboje buvo numatytos, tačiau nei gūdai, nei lenkai, nei žydai savo atstovų Tarybai nedavė, matyt, laikydami Tarybą neturintį tikrovės atramos, o esančią tik lietuvių tautinio entuziazmo trumpalaikio reiškinį.

Šiokios tokios prielaidos Lietuvos klausimui atsirado, kai 1917 j. karą išėjo Jungtinės Valstybės ir karo laimėjimas Vokietijai vis labiau darė netikras, o katalikų ir socialdemokratų atstovai reichstage vis kiediau ėmė spausti reicho vyriausybę, kad keistų imperialistinę politiką. Bet ir tada Vokietija sutiko pripažinti Lietuvos valstybingumą tik už Lietuvos Tarybos labai toli einančius reicho išpareigojimus karo, mūly, susisiekimo ir valiutos konvencijų pavidalu. Lietuvos Tarybai pasirinkimo nebuvo ir ji 1917.XII.11. Berlyno sąlygas priėmė. Tačiau ir po to, kai kalzeris 1918.III.23. pripažino Lietuvos nepriklausomybę, reicho užmačius aneksuoti Lietuvą nesiliovė. Imta planuoti Lietuvos karalystę su kalzerio sūnum karalium. Šiam Berlyno manevrui apeli, Lietuvos Taryba 1918.VII.11. Lietuvos karalium išrinko su reicho sostu nusirūšijusį Wuertembergo grafą Urachą.

Jei lig tol Tarybos narys Stulginskis Tarybos akcijai solidarizavo, pasirašė ir 1917.XII.11, ir 1918.II.16. Tarybos nutarimus, tai karaliaus klausimu stėjo Tarybai opozicijon. Krupavičius tatau aiškina Stulginskio ištikimybę demokratijai. Bet ir balsavusių už Urachą Stulginskio vienminčių ištikimybę demokratijai nekėlė abejonių nei 1918, nei vėliau. Tik jie iš dviejų blygybių — reicho aneksinių kėslų ir įtem atverti Uracho veiksmo — rinkosi tariamai mažesniąją. Stulginskis tą Tarybos manevrą suprato, tik jo nepateisino. Nepateisino todėl, kad, 1917.XII.11. Tarybai priėmus reicho reikalavimus keturių konvencijų, sąlygas už Lietuvos valstybingumo pripažinimą, Berlynas ne tik nesiskubino su Lietuvos nepriklausomybės pripažinimu, o ėmėsi naujų planų Lietuvai aneksuoti. Pagal Stulginskį tatau reikė, kad, jei Vokietija karą laimės, Lietuvos nepriklausomybės nei Urachas negalės apsaugoti; o jei Vokietija karą pralaimės, Urachas Lietuvai savaime nereikalingas. Nereikalingu Uracho rinkimu Lietuvos karalium Taryba be tikro pagrindo savinasi Steigiamojo Seimo kompetenciją ir tuo skaldo pačios Tarybos vieningumą.

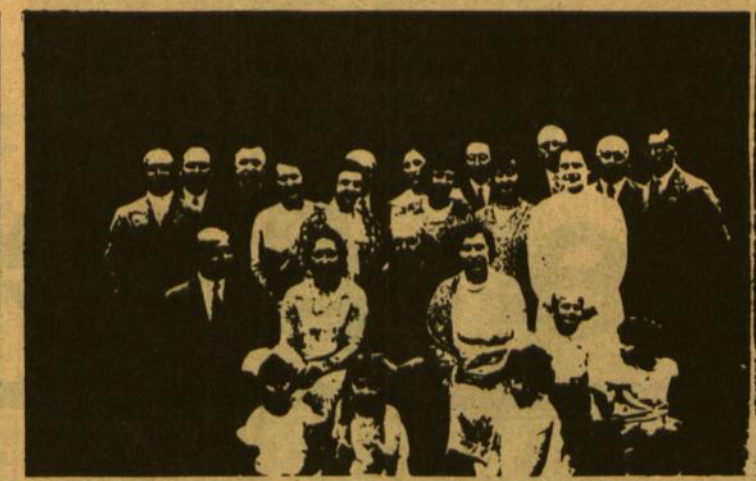
Uracho epizodas Lietuvos Taryboje parodė, kad reikšmingais valstybiniais klausimais Stulginskis yra pajėgus būti savarankiškas.

Toks pats Stulginskio savarankškumas ryškėjo ir 1918.XI.20. Vilniuje vykusioj krikščionių demokratų konferencijoj. Pasak Krupavičiaus, jau konferencijos pradžioj pasireiškė dvi srovės: radikalesnė iš Rusijos grįžusių karo pabėgėlių, išgyvenusių revoliuciją, ir konservatyvesnė, revoliucijos nuotaikų nepašalinusi. Abi srovės išpažino tuos pačius krikščioniškas ir demokratines principus, bet ryškiai skyrėsi dėl jų praktiško vykdymo. Ypač žemės reformos klausimu vyko karšti ginčai. Radikalijai rovei vadovavo Krupavičius, konservatyviai — Stulginskis. Abi srovės kietai laikėsi savo nusistatymų. Įtampa virto krize, kai Stulginskis, pajutęs savo grupę esant mažumoj, pareiškė pasitraukiantis iš konferencijos ir iš krikščionių demokratų. Tais konferencijos pirmininko pareikšimas sukėlė sumišimą. Kažkas pakluso kompromisui — dviejų sparnų ir dviejų programų partiją. Stulginskį tatau patenkino. Ir konferencijoj ir partijoj pasiliko. O kad žemės reforma tuo metu ir ūkinio tikslingumo ir moralės atžvilgiais nebuvo visai aiški, galime suprasti iš to, kad didysis tautos poetas Maironis — Mačiulis, pats ir moralinės teologijos profesorius, kan. Vaitkui aiškino, kad žemės reforma yra tolygi apipilėmui didžiajame vieškelyje.

Vilniaus konferencijos vokiečių okupacijos sąlygomis išrinktos Lietuvos Tarybos dauguma buvo nuosaukios, gal net konservatyvios orientacijos žmonės. Į Steigiamąjį Seimą 1920.IV.14-16 per 90 proc. turėjusių rinkimų teisę Lietuvos piliečių išrinko reformų ir net radikalų reformų nusiteikimo žmones. Lietuvos Taryboj reikšmingą vaidmenį turėjus konservatyvios orientacijos Tarybos pirmininko Smetonos grupė nepravedė nė vieno atstovo. Toks buvo radikalus posūkis. Prof. Mykolas Roemeris savo studentams primindavo, kad dėl to Steigiamasis Seimas buvęs tarsi vienrankis, be dešinės rankos, ir kad tatau Lietuvos jaunam valstybingumui nebuvę naudinga. Ir Steigiamojo Seimo pirmininku išrinktas Stulginskis galvojo, kad Steigiamojo Seimo uždaviniam vykdyti — respublikos konstitucijai suredaguoti, respublikos vidaus ir tarptautinei padėčiai sutvirtinti būtų tikslinga kuo platesnės apimties Lietuvos nepriklausomybės siekusių politinių grupių santalka. Logišku respublikos prezidento kandidatu Steigiamojo Seimo laikui Stulginskis numatė buvusį Tarybos pirmininką, laikinąjį valstybės prezidentą, Smetoną. (Pastebėkite teisingą skirtumą. Iki Steigiamojo Seimo buvo valstybės prezidentas. Tik Steigiamasis Seimas nustatė, kad Lietuva — respublika ir tik su Steigiamuoju Seimu atsirado respublikos prezidentas) Tačiau Stulginskio planas

šios koalicijos planas, įtraukiant ir Smetonos grupę, susidūrė su socialistų liaudininkų ir valstiečių sąjungos bloko opozicija. Tasai blokas buvo priešingas ir koalicijai su Smetonos grupe, ir pačiai prezidento institucijai. Stulginskis ir pats krikščionių demokratų blokas atsidūrė prieš alternatyvą: dėtis į koaliciją su bloku, seime turinčiu daugiau kaip ketvirtadalį visų atstovų, ar su grupe, neturintia seime nė vieno atstovo ir dar nepalančia žemės reformai? Krikščionys demokratai pasirinko koaliciją su socialistų liaudininkų — valstiečių sąjungos bloku, jam padarydami nuolaidą prezidento klausimu, būtent, sutikdami, kad Steigiamojo Seimo laikui konstitucijoj numatytas respublikos prezidentas nebus renkamas, o jo pareigas atliks Steigiamojo Seimo pirmininkas. Tuo būdu dėl socialistų liaudininkų — valstiečių sąjungos bloko antiprezidentinio nusistatymo Steigiamojo Seimo pirmininkas Stulginskis visą Steigiamojo Seimo laiką ėjo ir respublikos prezidento pareigas. Tose dvyliose pareigose Stulginskio nuosaukumas pritarė seimo radikalumui. Pasak prelato Krupavičiaus, Stulginskis kruopščiai gilinavo į visus seimo priimtus įstatymus ir juos pasirašydavo tik įsitikinęs jų tikslingumu. Buvo atsitikimų, kad Stulginskis įsitikinimu seimo priimtus įstatymus Lietuvai ne naudingas. Tokį įstatymą jis grąžindavo seimui persvarstyti.

Dėmesio vertas ir Stulginskio valstybininko teisinės sąmonės jautrumas, nors jis nebuvo teisininkas, išskyrus savo sąlytį su kanonų teisės fignig seminarijoje. O buvo ši taip. Steigiamajame Seime krikščionių demokratų blokas turėjo absoliutinę daugumą — 59 atstovus iš 112 — ir kai 1922.XI.18. dėl pasau-ležiūrinčių švietimo ir kai kuriais kitais konstituciniais klausimais krikščionių demokratų bloko koalicija su socialistų liaudininkų — valstiečių sąjungos bloku suiro ir Grinliaus vyriausybė atsisatydino, krikščionių demokratų blokas vis tiek pasiliko pajėgus Steigiamojo Seimo uždaviniam vykdyti ir vyriausybei pastikėjimą teikti. Padėtis pasikeitė su I-ojo respublikos seimo rinkimais 1922.XI.10-11. Iš 78 I-ojo seimo atstovų krikščionių demokratų blokas tegavo 38, valstiečiai liaudininkai 20, socialdemokratai 19, mažumos 5 ir komunistai 5. Seimo darbingai daugumai ir vyriausybės pastikėjimui koalicija pasidarė būtina. Bet ir krikščionių demokratų blokas ir valstiečiai liaudininkai koaliciniam bendradarbiavimui statė antrai pusei nepriimtinas sąlygas. Liaudininkai reikalavo respublikos prezidentu kairės žmogaus. Buvo minimi M. Biržiška, P. Leonas, T. Naruševičius. Krikščionių demokratų blokas tvirtai laikėsi, kad respublikos masės yra religingos, todėl ir pirmasis respublikos prezidentas turi atitikti respublikos religines nuotakas. Prezidento rinkimai įstri-

Per šv. Oną Jokiūvė 1929 metais. Būryje tarp kitų matyti: A. Stulginskis, Maironis, J. Lelmonas, kan. M. Vaitkus, prof. Stačys Šalkauskis.

go. Kažkuris krikščionių demokratų bloko teisininkas naujojo konstitucijoj surado kabliuką, kad krikščionių demokratų blokas respublikos prezidentą gali išrinkti be liaudininkų tautos, taigi ir be susitarimo su jais. Mat, konstitucija nustato: „Respublikos prezidentas renkamas slaptu balsavimu absoliutine atstovų balsų dauguma“. Bet konstitucija neprecizuoja, ar seimo atstovų absoliutine dauguma, ar tik seimo posėdžio atstovų absoliutine dauguma. Interpretuojant tą nuostatą, kad prezidentas renkamas absoliutine seimo posėdžio atstovų balsų dauguma, prezidentui išrinkti užtenka net tik 21 balso, nes posėdžio kvorumą sudaro 40 seimo atstovų. Kadangi dėl ligos ir dėl vietu komunistų atstovo ginčijamo mandato seimo posėdinį tesusirinkdavo 74 ar 75 atstovai, krikščionių demokratų blokui nesunku buvo suimobilizuoti savo 38 atstovus ir turėti posėdyje absoliutinę daugumą. Visa bėda, kad krikščionių demokratų bloko prezidentinis kandidatas Stulginskis nesutinka su tokia konstitucijos interpretacija. Stulginskio teisinė sąmonė jam sakanti, kad respublikos prezidento institucija per rimta, kad konstitucijos autoritai būtų galvoję jos likimą atiduoti į seimo mažumos atsitiktinio sprendimo valią, kad konstitucijos nuostata nebuvimas precizijos atsiradęs tik dėl neapdairumo. Pasak Krupavičiaus, Stulginskis atsakinėjo su visu žemaitišku užsispyrimu. Išėjo net iš posėdžio. Pasitarimai su juo truko kelias dienas. Tik spaudžia-mas visomis galimomis ir pagaliau, įtikintas, kad respublikos padėtis jo privalo, o salus respublikae supreme lex est, Stulginskis nusileidęs ir 1922.XII.21 38 krikščionių demokratų bloko balsais iš 78 seimo balsų buvo išrinktas pirmuoju respublikos prezidentu. Kaip ir buvo galima laukti, kitos seimo grupės prezidento rinkimus skelbė nekonstitucinius. Galima suprasti prezidento Stulginskio savijautą. Jo laimel prezidento pirmoji kadencija buvo trumpa. Kai 1923.III.10. Galvanauko vyriausybė seimas pareiškė nepasitikėjimą, tiksliau, nepareiškė pasitikėjimo, balsam pasidalinus 38:38, prezidentas 1923.III.12. I-ji seimą paleido ir 1923.V.12-13 paskyrė II-ojo seimo rinkimus, per kuriuos krikščionių demokratų blokas vėl laimėjo absoliutinę daugumą — 40 iš 78 — ir 1923.VI.19. II-asis seimas jau absoliutine visų seimo atstovų balsų dauguma Stulginskį išrinko II-uoju respublikos prezidentu.

Pagal konstituciją prezidento kadencija sutapo su seimo kadencija 1926.V.8-10 išrinkus III-ąjį seimą, Stulginskis iš prezidento pareigų atsisatydino ir 1926.VI.7. prezidento pareigas perdavė seimo išrinktam III-ajam respublikos prezidentui dr. Kaziumi Griniui. Tad faktiškai Stulginskis prezidento pareigas ėjo nuo 1920.VI.19 iki 1926.VI.7. Stulginskio prezidentavimo metais Lietuvos valstybingumo padėtis palyginti su ta, kokia buvo buvus Lietuvos Tarybos metais, galima sakyt neatpažįstamai pasikeitė Lietuvai naudai. Lietuvos respublika tapo valstybių bendruomenės lygiateisiu nariu. Lietuvai tai buvo didelis laimėjimas. Šiandien toks pripažinimas atrodo savaime aiškus. Net liliptinės salos gauna nepriklausomybę ir visos valstybės skuba jų suverenumą pripažinti. Lietuvos at-

veju, dėja, taip nebuvo. Dėl bolševikų perversmo Rusijoj netekusi jos paramos prieš Vokietiją. Prancūzija rūpinosi savo interesams rytuose pakaitalu padaryt Lenkiją. Tatau skatinio Lenkijos agresiją prieš Lietuvą, inicijavo Hymanso projektus, vilkino Lietuvos de jure pripažinimą. Santarvės aukščiausia taryba Lietuva de jure pripažino tik 1922.XII.20. kai Estija ir Latvija jau 1921 buvo pripažintos. Žodžiu, Lietuva buvo diskriminuojama. Diskriminaciją i-veikti yra didelis laimėjimas.

Stulginskio prezidentavimo laikais Lietuvos užsienio politikos istorinis laimėjimas buvo Lietuvos suverenumas Klaipėdos kraštui ir Klaipėdos uostui. Dėl Prancūzijos remiamos Lenkijos intrigų kelias į tą suverenumą buvo ir sudėtingas ir rizikingas.

Lygiai istoriniai persilaužimai vyko ir Lietuvos vidaus gyvenime. Išnyko dvarai ir kaimų uylėjos. Jų vietoj Lietuvą nuėjo viensėdžių ir žemės reformos naujakurių sodybos. Vietoj atsilikusio ekstensyvaus javų ūkio padėti pagrindai intensyviai plėnininkystės ir gyvulininkystės ūkiui bei maisto produktų apdirbimo pramonei. Įvesta infliacija atsparai lito valiuta. Įvestas visuotinis privaromas pradžios mokslas, įsteigtas universitetas, konservatorija, meno mokykla, žemės ūkio akademija. Žodžiu, padėti tvirti pagrindai respublikos ūkiniai bei kultūriniai pažangai. Ir įėjus sutiksime su britų istoriku Toynbee, kad „each period of history must be judged in terms of the effectiveness of its response to the prevailing times“, tai Stulginskio prezidentavimo periodas Lietuvos demokratinei respublikai tikrai yra efektyviai reagavęs į savo metu Lietuvą dominavusius iššūkius.

Nors istorijos eiga daug lemia asmenybės, bet savo ruožtu ir pačias istoriją kuriančias asmenybes išlelia arba sužlugdo aplinkos sąlygos. Gyvenimo teatre dažnai ne mes pasirenkame vaidmenis, o mums belieka į jį sėkmingai ar mažiau sėkmingai suvaidinti. Stulginskiui Lietuvos demokratinės respublikos laikotarpiu buvo lemta vaidinti patys pagrindiniai, taip sakant, primadoniniai vaidmenys. Ir šandien iš kelių dešimtmečių perspektyvos sime ira at studio turime pripažinti kad savo vaidmenį jis gerai atliko. Pasak kan. Vaitkaus, Stulginskis nebuvo erelių padermės. Bet buvo darbštus, atsargus, saikingas, praktiškas, išmintingas ir tikrai tinkamas prezidentu būti. Kai kan. Vaitkus kartą paklausė Maironio, katras prezidentas, Smetona ar Stulginskis jam atrodė geresnis, Maironis, valandėlę pamąstęs, atsakė, kad abu vyrai lygiai geri prezidentai. Ogi, anot Vaitkaus, Maironio „širdis linko į tautininkus“. Pats Stulginskis taip pat vertino Smetoną ir rūpinosi įtraukti jį į demokratines respublikos statybą. Tik kai tapęs prezidentu Smetona sulaužė prezidento priesaiką, Stulginskio akyse jis prarado ir politinį patikimumą ir žmogiškąją moralinę vertę. Priesaiką ir prezidento pareigybę Stulginskiui reikė labai didelį įpareigojimą, o prezidentas — simbolizavo pačią respubliką. Todėl tas respublikos simbolis turi būti moraliai švarus, santūriai orus, visokių politinių įsitikinimų žmonėm vienodai atidus ir visiem krašto piliečiam vienodai teisingas. Prezidentiniam orumui Stulginskis atidžiai laikėsi protoko-

lo. Jis niekad nebūtų priėmęs prezidento garbei išrikuoto kariuomenės dalinio be tinkamos apsaugos ir cilindrio, kaip kad tokiu atveju pasielgė prezidentas Grinius su savo subliūksia plačiabryle skrybėle. Kai prie pašalinių sesuo iš įpratimo jį pavadino Leksliuku, vėliau buvusi išbarta, kad tuo pažeidusi prezidento orumą. Kad visom partijom būtų lygiai atidus ir visiem piliečiam lygiai teisingas, prezidentas Stulginskis visai nuoselai laikėsi II-ojo ir III-ojo seimų priešrinkiminėje agitacijoje, nors seimo rinkimų rezultatai lėmė ir tai, kas bus naujas prezidentas.

Išjungęs į savo kartos tikėjimą, pastangas ir darbus Lietuvai iš svetimųjų viešpatavimo beviltingos nakties išvesti, kan Vaitkus žodžiais tariant, į demokratines nepriklausomybės saulę, Stulginskis ranykų nenuleido rezignacijoje ar jų nepakėlė kapitullacijai nei tada, kai demokratines nepriklausomybės saulę užtemdė autoritetinio režimo ūkana, nei tada, kai pačią nepriklausomybę sutypė sovietinis okupantas.

Vykstant Suvalkijoje ūkininkų streikam, 1935.X.12. abu demokratini prezidentai, Stulginskis ir Grinius, ir penki buvę premjerai, Bistras, Dovydasaitis, Galvanaukas, Sleževičius ir Tumėnas, savo memorandumu reikalavo autoritetinę vyriausybę, kad atsižvelgtų į streikuojančių ūkininkų padėtį, taip pat į krašto politines nuotakas ir kad nedelsdama sušauktų demokratiniu būdu rinktą respublikos seimą.

Kai 1940 sovietų armija okupavo Lietuvą, Stulginskis, gyvendamas savo ūkyje arti Vokietijos sienos, galėjo pasitraukti į Vokietiją. Nesilaukdamas rizika buvo didėle ir žinome kuo jį Stulginskiui baigėsi. Bet nulėmė „noblesse oblige“. Iš sovietinė okupacijoje skęstančio nepriklausomybės laivo Stulginskiui kaip to laivo atsargos kapitoniui tarnybinis orumas neleido pasitraukti. Jis pasirinko riziką pasilikti su tauta, tuo pačiu jis pasirinko 15 metų sovietinės tremties.

Nei savo stotų, nei koku ypatingu intelektualiniu pranašumu Stulginskis neišsiskyrė. Buvo nedidukas, kresnos sudėjimo, tarsi į pečius truputį įsumkusia, pilkai kerpama galva, mažomis, bet gyvai por pėnė akinius blyksinčiomis akimis, smaila rusva barzdiše, tos pat spalvos pakirptais ūsiukais. Buvo drovus, nešnekas, kuklus, nelendąs ir prieštiki, bet su dažna tokia lyg ironiška, pasak kan. Vaitkaus, sardoniška šypsenėle. Kalboje jautėsi kiek žemaitiškos tarties savybių. Kalbėtojas buvo logiškas, tik be oratoriškos ugnies. Anot kan. Vaitkaus, Stulginskis visada buvęs šantūrus, mažakalbis, dėmesingai klausydavęs, moksliuose nesistengęs sublizgėt, bet prirėkus pasipausdavęs prie darbo ir pralenkdavęs daug. Vis dėlto kartais tas šantūris žemaitis ginčų nevengdavęs ir rizikos nebijodavęs. Kan. Vaitkus prisimena, kaip juodu su Stulginskiu kartą Innsbrucke keltuvas pasikėlę į panoraminį kalną, nutarę atgal pėsčiuo-

ti, bet per vėlai pastebėję šlaito statumą ir kaip švino maišai nusirigę pakalnėn. Vėliau išsiaiškino, kad toks „pasivaikščiojimas“ juodviem galėjo baigtis ir visai tragiškai. Kan. Vaitkus taip pat prisimena, kad šantūris Stulginskis Innsbrucko universitete buvo įsitraukęs į karštus ginčus su lenkais studentais, kurie jį pravardžiavę lenkėdra.

Vedė Stulginskis jau perkopęs į savo amžiaus ketvirtąjį dešimtmečio antrąją pusę. Beje, jam vedybomis išėjo panašiai, kaip žinomam JAV politikui Tomui Dewey, kuris tik po ketvirto pasipirimo laimėjo žmogų. Ir Stulginskis tik dėl savo žemaitiškos ištvermės nekapituliuoti laimėjo savo išrinktosios sutikimą tapti jo žmona. Ne tik gražas stoto, bet ir inteligentinga bei išmintinga Onutė Matulaitytė ne vienam tik Stulginskiui drumstė bėdų. Buvę už jį ir jaunesnių, ir patrauklesnių. Ypač vienas Vilniaus gimnazijos mokytojas nealaidžiai Stulginskiui konkuravo. Vis dėlto Stulginskis laimėjo ir 1920 pavasarį santuokos reikalui apsilankė pas kan. Vaitkų ir jam parodė nuotakos nuotrauką. Savo atsiminimuose kan. Vaitkus rašo:

— Aš pažūrėjau, pažūrėjau ir manau sau, na, iš kur tas mano Aleksandras ištraukė tokią aukso žuvį?... Na, Aleksandrai, šupk, nežiopsok. Aleksandras tik įypas patenkintas.

Stulginskis priklausė, tai mūsų tautos kartai, kuri subrendo ir reikėsi, Lietuvai esant carinės Rusijos priklausomybėje ir I-ojo pasaulinio karo metais; kuri pakėlė, atrodė, nepakeliamą Lietuvos nepriklausomybės atstatymo našta; kuri atstatytai Lietuvos demokratinei respublikai padėjo teisinius, kultūrinius, ūkinius vystymosi pagrindus; kuri tą naująjamai gležną demokratine respubliką suksnoldavo ir išvedė lygiateisiu nariu į pasaulio valstybių šeimą. Taigi Stulginskiui teko gyventi savo brandaus amžiaus metus mūsų tautos istorijos labai kondensuotai laikotarpiu, kai telkėsi gausybė degančių ir sudėtingų problemų, kai išorinės grėsmės nuolat tykojo Lietuvos jauną nepriklausomybę sunaikinti ir kai tos jaunjos demokratinės respublikos valruotojam patien stigo patyrimo ir patyriusų bendradarbių, nekaltant, apie tokias priemones, kaip kad pinigai. To nepergyvenusiems statiai neįmanoma pausti, kad Lietuvos nepriklausomybės atstatymas tikrai buvo tolygus anam fenikso paukčiui, atgimstančiam iš savo pelenų. To meto Lietuvos valstybininkai, turėjo nepaprastai didelę riziką, nepaprastai didelę atsakomybę ir nepaprastai ribotas priemones. Užtat Lietuvos istorijos kelyje jų įminas pėdas neišblukins nei laiko srų, nei Lietuvos nepriklausomybės priešių propaganda, nei Lietuvos istorijos klastotės. Ir prezidentas Stulginskis savo tautos ateities kartom bus Lietuvos valstybingumo ir tautinės atsparos simbolis, atsparos, kuri mūsų tautai sykiu yra ir iš sovietinės okupacijos išsivadavimo viltis.

Prieš ir po ultimatumo

LIUDAS AUGŠTYS

Juozas Kraliauska, PO ULTIMATUM. Premijuotas romanas. Išleido Lietuviškos knygos klubas 1980 metais Chicagoje. Viršelį piešė Marytė Barzdžiūtė. Spaudė „Draugo“ spaustuė. Knyga 188 pusl., kainą 6 dol., gaudama „Drauge“.

Juozas Kraliauska savo metu buvo gana aktualių temų autorius. Jo romanas, rašytas prieš trisdešimt metų, „Urviniai žmonės“, liėtė tuometinę dabartį, tai kūriny iš auksakasių gyvenimo. Jame vaizduojami auksakasiai, atvykę į Kanadą pagal darbo sutartį. Kūriny savo aktualumu buvo gana įdomus, lygiai taip pat buvo įdomus lyg to paties romano tęsinys „Švieša-

lange“. Bet po šių knygų J. Kraliauska pasuko į istoriją, galime sakyti, į gana sėkmingą, nes laimėjo keletą premijų, svarbiausia, kad tie kūriniai buvo daugiau ar mažiau įdomūs ir vertingi.

(Nukalti i 3 pusl.)

A. Stulginskis (dešinėje) ir P. Klimas — paskutinieji Nepriklausomybės Akto signatarai 1968 metais.

Augsburgo tikėjimo išpažinimui 450 metų

VYT. BAGDANAVIČIUS

Augsburgo tikėjimo išpažinimas buvo paruoštas prieš 450 metų, kaip pastanga susiderinti atskylančiam protestantizmui ir tradicinei katalikų baigai. Buvo tikėtasi, kad po šio dokumento patvirtinimo ir Romos atstovai, ir Luteris. Tačiau, deja, nė vienas iš šių žmonių pilnai negalėjo jam priartėti, ir dokumentas, pasirašytas tik keleto laisvųjų Vokietijos miestų, liko kaip tam tikras vienišas paminklas, kuris tačiau iki šios dienos tam tikra dalimi dominuoja ir protestantus, ir katalikus. Tiesą sakant, ir katalikai, ir protestantai šių 450 metų būvyje nuėjo tolyn nuo šio dokumento priešingomis kryptimis taip, kad šiandien jis turi daugiau tik istorinės reikšmės. Taip katalikai savo bent dviejuose visuotiniuose susirinkimuose: Tridento ir Vatikano pirmojo, ir pareiškė „ex cathedra“ išvykimo kaip kurias tikėjimo tiesas, kurios Augsburgo tikėjimo išpažinime nė nebuvo aptartos, pvz., popiežiaus neklaidingumas ir dvi marijinės tiesos: jos nekalbas prasidėjimas ir jos paėmimas dangų su kūnu. Protestantai įvairiose savo denominacijose pasuko tolyn nuo gana teisingo tikėjimo, kuris yra išreikštas Augsburgo tikėjimo išpažinime. Šio rašinio autoriui būtų sunkiau apibūdinti kryptis, kuriomis yra nuėję protestantai. Tai gal galėtų padaryti kas nors iš jų.

Nepaisant to, šiais ekumeniniais laikais dėmesys Augsburgo dokumentu didėja tiek iš vienos, tiek iš kitos pusės. Protestantai ruošia iškilmingus jo minėjimus, kviesdami juose dalyvauti ir katalikus. O katalikai iš savo pusės linki, kad protestantai grįžtų prie šio tikėjimo išpažinimo, nes tai palengvintų tikėjimo vienybės pastangas. Šiuo atžvilgiu vertas dėmesio yra Popiežiaus Jono Pauliaus II žodis, pasakytas š.m. vasario 8 d. Jis sako: „Šiais metais sukančia 450 metų nuo Augsburgo išpažinimo. Savo diagoje su Pasauline liuteronų federacija mes pradėjome atrasti gilius ryšius, kurie jungia mus tikėjime ir kurie buvo užmaskuoti praetis polemikų. Jeigu po 450 metų katalikai ir liuteronai įstengtų ateiti iki tiksliausio šio dokumento vertinimo ir daugiau vaidmens jam skirtų bažnyčios istorijos raidoje, tai būtų reikšmingas žingsnis vienybės kryptimi“.

Šis dokumentas lietuviškai buvo išverstas jau 1830 m. Antrą kartą jį išvertė prof. Fr. Kuršai-

tis 1853 m. Naują jo vertimą padarė a.a. kun. Jonas Pauperas 1934 metais. Dokumentas yra pavadinamas „Augsburgo konfesija“. Dokumentas apima apie 34 didelio formato puslapius. Jį galima dalyti į dvi dalis, kurių viena yra paties krikščioniško tikėjimo aptarimas, o kita yra diskusinė. Pirmojoje dalyje aptariama, kas yra Dievas, prigimtoji nuodėmė, Dievo Sūnus, pateisinimas (mes sakome nuteisinimas), pamokslo urėdas (mes sakytume valdžia), naujasis paklusnumas, Bažnyčia, jos aptartis, krikštas, Šventojo vakarienė, išpažintis, atgaila, sakramentų vartojimas, Bažnyčios tvarka, jos nuostatai, vyresnybė ir pasaulinė valdžia, Kristaus atėjimas, laisvoji valia, nuodėmių priežastis, tikėjimas ir geri darbai, šventųjų garbinimas.

Antrojoje dalyje svarstomi šie klausimai: pasisakoma už dviejų pavidalų Švč. Sakramentą, už kunigų vedybas; pasisakoma prieš praktiką užpinti mišias; teigiama, kad mišios turi galią atleisti nuo dėmes (*); apie išpažintį kalbant, pasisakoma prieš per didelį nuodėmių išvardinimo pabrėžimą ir kad jos tikslas yra surašinti išgydintą sąžinę.

Plačiau pasisakoma prieš vienuolinę instituciją Bažnyčioje, kaip neprotingą vėlyvesnį įvedimą. Į vienuolinius įžadus žiūrima kaip į priešingybę Dievo įsakymams. Nelaikoma galimu dalyku, kad vienuolišku gyvenimu būtų galima pelnyti Dievo malonę. Net jeigu ir nebūtų priešnamasi vienuoliniam gyvenimui, negalima jo per daug išaukštinti ir juo labiau neleisti norinčiam iš vienuolyno išeiti. Laikomasi pažūros, kad dauguma vienuolių yra įžadus padarę priverstinu būdu. Daroma priekaištas, kad vienuolinio gyvenimo per dideliu iškelimu sudaroma išpūdis, kad pasaulietis negali būti tobulas.

Pabaigoje dokumentas plačiai kalba apie vyskupų valdžią. Stipriai pasisakoma prieš vyskupų valdžią pasauliniuose reikaluose. Vyskupų valdžia, pasak šio dokumento, kyla tik iš pamokslavimo valdžios. Vyskupas neturi skirti karaliaus ar jį atvesti. Tačiau vyskupas turi teisę atleisti nuodėmes ir smerkti bedievių. Kunigai ir parapijos turi klausyti vyskupo. Bet jei vyskupas nukrypsta nuo tikėjimo, reikia jo neklusyti. Priekaištaujama, kad vyskupai yra įvedę per daug nuostatų, apsumkinančių sąžinę. Jie taip pat yra įvedę per daug švenčių ir per daug pasninkų. Vyskupai yra reikalingi Bažnyčioje, kad nustatytų joje tvarką, tačiau tai nepriideda nei prie Dievo malonės pa-

Viktoras Petravičius

Nukryžiuojamas

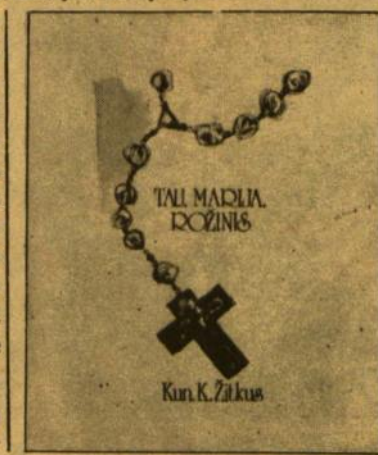
ti karaliaus ar jį atvesti. Tačiau vyskupas turi teisę atleisti nuodėmes ir smerkti bedievių. Kunigai ir parapijos turi klausyti vyskupo. Bet jei vyskupas nukrypsta nuo tikėjimo, reikia jo neklusyti. Priekaištaujama, kad vyskupai yra įvedę per daug nuostatų, apsumkinančių sąžinę. Jie taip pat yra įvedę per daug švenčių ir per daug pasninkų. Vyskupai yra reikalingi Bažnyčioje, kad nustatytų joje tvarką, tačiau tai nepriideda nei prie Dievo malonės pa-

didėjimo, nei prie nuodėmių atleidimo. Kai kurie dalykai galėjo būti praetyje, bet ne šie dabar. Toks yra apytikris Augsburgo tikėjimo išpažinimo turinys. Kaip mums tenka vertinti šį dokumentą? Jį mums tenka žiūrėti taip, kaip jis mums pristato ano meto aplinkybėse. Nebūtų prasmės diskutuoti vienu ar kitu jo iškelto priekaištu, nes tai būtų grįžimas į šimtmetes diskusijas. Jose buvo, iš vienos ir kitos pusės, daug ir ne kartą per daug pasakyta. Daug, kas čia buvo priekaištauta, yra atitaisyta; taip pat daug priekaištų padaryta vienašališkai, ir pats gyvenimas tą vienašališkumą išryškino. Pvz., priekaištas vienuoliniam gyvenimui, nepaisant teisingų pastebėjimų, yra pertemptas. Juk vienuolinis gyvenimas, šalia galimų ir esamų pavojų, yra žmogaus ugdymo ištikimybei sau pačiam ir savo nusistatymui. Tai liudija vienuoliniu gyvenimu susidomėjęs dabar pačių protestantų tarpas, pvz., Taizė sąjūdis Prancūzijoje.

Esminiai krikščionybės bruožai, pristatyti šiame dokumente, didelių abejonių nekelia. Skirtumai, kuriuos tačiau šiame dokumente nesunku pastebėti, yra greičiau antraeilės reikšmės. Tikėjimo realybė yra tokia turtinga, kad sudaro galimybę skirtingam komentavimui, nepažeidžiant paties tikėjimo turinio. Taip štai žmogaus samprata šiame dokumente nėra taip vispusiškai aptarta, kaip mes esame įpratę girdėti katalikiškame mokyne. Pasakymas, kad žmonės „gimsta pilni pikto norų ir troškimų“ (5 psl.), be abejo, nėra pilnas žmogaus prigimties aptarimas. Turint šitokią pažiūrą į žmogų, suprantama, kodėl šiame dokumente natūraliems geriams darbams gilios religinės reikšmės nepripažįstama. Tiesa, geri darbai čia yra skatinami, tačiau „geri darbai negali mus sutaikinti su Dievu ir pelnyti malonę“ (12 psl.). Žinoma, jeigu kalbama apie pagrindinę žmogaus išgelbėjimo, arba, kaip mes sakome, išganymo, malonę, ji nėra žmogaus nuopel-

nas. Su tuo reikia sutikti. Tačiau sakyti, kad žmogaus širdis „yra paversta velnio, kuris žmogiškąją prigimtį stumia į visokias nuodėmes“ (13 psl.) yra per daug. Šitokios pažiūros, išplitusios modernioje krikščionybėje, kaip tik susilaukė reakcijos įvairiuose humanistiniuose ir natūralistiniuose sąjūdžiuose, kurie jokio blogumo žmogaus prigimtyje neranda.

Šio dokumento autoriumi yra Pilypas Melanchtonas, gyvenęs 1497—1560 metais. Jis Liutero religiniam mokymui suteikė labiau akademinę išvaizdą. Pradžioje jis buvo Erazmo Roterdamičio, žymaus kataliko, draugu, vėliau nuo jo atšalo. Melanchthonas reikšės ne tik moksline, bet ir politinėje srityje, telkdamas protestantiškus kraštus. Bažnyčios vienybė jam rūpėjo, buvo besirengias vykti net į Tridento Visuotinį Bažnyčios susirinkimą ir ten siūlyti priimti jo paruoštą „Saksonijos tikėjimo išpažinimą“. Dėl savo auklėtojiškos veiklos jis yra nusipelnęs Vokietijos mokytojo titulo.

Kun. K. Žitkus

KUR SUSITINKAM

Eini raženom,
plėšai
sidabrinį tinklą,
o saulė suvra
vagon.

Prisimeni protėvius,
springsti jų
ašarom,
jauti kraujo
skoni
gomury.

ir prieini
galulaukes,
kur Dievas
tiesia rankas
taurėn.

O, mano gentys,
kur susitinka
mūsų pėdos,
kur susiliečia
lūpos!

RUDUO

Tyla tįsta bežadė.
Smilksta sakai,
tirpsta korys.
Lūpos liečia taurę —
patvinsta upės.

Brendi be tako.
Vėjo gūsių lydi.
Gluosniai seka belapiai.
Atodūsiai renka
šaltą prakaitą...

Nešluostyk,
išdžiūvins vasara!
O, rudeni, rudeni...

PAVASARĖJANT

Diruos be grūdo,
pievos be rasos,
širdis lyg dūžiai:
žiūrėk,
tai taurės be vyno,
raudos be žodžių.

Praeik, Dievuli,
pažerk sauja,
išbrisk lauknešeliui
taką...

Eini per grumstą
ir sėji.
Ir gailis atslūgsta,
kojos mina rasą, —
ir ištrykšta
iš gelmenų
aciū.

IR APKLOJA ABU

Sedžiu obels pavėsy,
ganau akimis
Dievo karvutę,
nukritusią
kaip ašarą
po kojų.

Nerangus vabalėlis,
kaip kūdikis
ropoja
nuo žolės
ant žolės
ir sustoja
ties dulkinais
batais.

Obelis linguoja,
snigte sninga
baltumėliu,
ir apkloja abu —
mane
ir vabalėlį.

DEIVĖ AUKSINĖ

Švytėk,
šviesioji!
Radai oazę
su palmėm iš safiro,
su vandenilio
versmėm,
su paukščiais
iš smaragdo
placciais aukso
sparnais.

Pralėks virš galvų
kaip žaibas,
subanguos žvaigždės, —
nespėsime žvilgsnio
praverti...
Lauksim mannos
iš dangaus.
O kris mirtis
tauo pergalei,
deive!

Nauji leidiniai

• Kun. K. Žitkus, TAU MARIJA, ROZINIS. Išleido Kana-
dos Lietuvių katalikų centro li-
turginė komisija 1979 metais. I-
liustravo Danguolė Stončiūtė —
Kuolienė. Finansavo Toronto
Prisikėlimo parapija 25 metų ju-
biliejaus proga. Leidinys pato-
gaus kišeninio formato, 175 psl.,
kaina—2 dol. 50 centų. Platina
Prisikėlimo parapija, 1011 Col-
lege St., Toronto, Ont. M6H
1A8, Canada.

Tai sklandžia, klasikine forma
parašytų religinių eilėraščių ro-
žinis. Turinys šie skyriai: Atver-
ki lūpas, Būk pagarbintas, Dėko-
ju Tau, Per Mariją pas Jėzų, Per
meilę ir auką; Gyvenimo aud-
roje, Pažvelk, Meile už meilę, Šv.
Rožančiaus paslaptys, Patrauki
mus.

Pirmam susipažinimui štai
PASILIK SU MUMIS

Pasilik su mumis, nes jau
vakaras,
Pasilik, nes jau baigias diena...
Tegul šildys mus vienas
ugniakuras;
Jau šiandieną kelianti gana.

Kelyje į Emausą lydėdamas
Tuodu mokiniu, jų išklausė -
Tavo dieviška meile
tikėdamas.
Ir aš šiandien prašau
nedrąsiai.

Pasilik su mumis, nes jau
baigiasi
Mano kelias ir mano diena.
O paskui — žemės giesmė
pabaigusį,
Veski ten, kur diena amžina.

(Atkelta iš 2 psl.)

vos pradėdantį gyventi. Jie mo-
kytojaus pirmus metus ir jau
daugiau ar mažiau pradeda gal-
voti apie pastovesnį gyvenimą,
įsikūrimą ir šeimą.

Kadangi tų veikėjų dauguma
mokytojai, tai autorius mums
parodo prieštaringą Lietuvos
kaimą ir mokyklą. Visa tai at-
lieka žinoviškai ir įgudusiai. Ta-
čiau autorius to laisvos Lietuvos
laikotarpio vaizduoja nedaug, ir
jis jau sunkus, nes Sov. Rusi-
ja, atiduodama dalį Vilniaus
krašto, pradeda Lietuvai suda-
ryti įvairius sunkumus. Roma-
ne nevengiama kai kurių aktu-
alijų: čia ir Suomijos — Rusi-
jos karas, ir Dolskio dainos,
„Naujoji Romuva“ ir „Okinko
patarėjimas“, o taip pat paminė-
tos dar prieš visokius ultimatu-
mus sudarytos Sov. Rusijos net-
tys sutartys su Lietuva.

Autorius rusų okupacijos pe-
riodą pradeda jau 62 puslapyje
sakinio „1940-ųjų birželio penkio-
liktąją“. Ir pirmosios okupacijos

laikotarpį vaizduoja tik 7 pus-
lapiuose, nes jau 69 psl. sky-
rių pradeda — „1941 birželio 24,
antradienis, Joninės“. Kaip žino-
me, tada jau buvo vokiečių —
rusų karo antroji diena, ir vie-
nas pagrindinių veikėjų Jonas
Dainys iškelia trispalvę. Vos jie
išsisuka iš pravažiuojančių bol-
ševikų dalinio bausmės, nes be
Jono dar yra motina, jo brolis
neregys Lukas ir kitas brolis Je-
romimas. Ir šis, sakyti, gana
reikšmingo, nors ir trumpo, per
Lietuvą nuriedėjusio karo perio-
das taip pat labai mažai pavaiz-
duotas. Aplanai, romanas susi-
deda iš gana trumpų eskizų, ir
tik nuo pusės jau prasideda vo-
kiečių okupacijos vaizdavimas.
Tačiau ir šis laikotarpis gana
išsčiaiškai rodomas, o taip pat la-
bai daug grįžtama į nepriklausomos
Lietuvos metus, vienos
mergaitės — gimnazistės dienora-
šio ištraukomis.

Tos mergaitės dienorašio iš-
traukos atskleidžia mergiškų
dūšavimą, tam tikrą vidinę ko-
vą, tačiau jos yra gana senti-

mentalos ir šiandien daugeliui
atrodyt gerokai naivios, nors
anienoraštiniai pirmiminiai
gal tam tikra prasme ir turi
reikšmės, norint paryškinti anos
mergaitės, vėliau ištekėjusios,
kančias, kada vyras yra sumtas
gestapo ir pagaliau nukankin-
tas.

Visas, palyginti, neilgas roma-
nas, 188 puslapių, yra parašytas,
sakyti, telegrafiskai. Jame
sutelpta gal daugiau dvidešimt
metų laiko tarpas su karais, iš-
vežimais, lageriais, važiavimu
Amerikon ir gyvenimu čia. Tik
anie dienoraščiai daugiau vaiz-
duoja nepriklausomybės laikus,
bet tai jau daugiau žvelgiant
gimnazistės akimis. Bet nega-
lima sakyti, kad romane, tuo
negandų metus vaizduojant, ne-
būtų šiaip ir įtikinančių momen-
tų. Nors ir trumpai pavaizduo-
ti tragiški asmenų ir lietuvių
tautos įvykiai, vis dėlto atsklei-
džia tą didžiąją tragediją, išti-
kusią tautą ir šeimą. Ir ta tra-
gedija tebesekvoja jos atskirus
veikėjus ir Amerikoje, kai šie

negali užmiršti kai kurių jau-
nystės meilių, o kai kurie kan-
kianai, gavę iš namiškių, paliku-
nių Lietuvoje, laiškus, atsklei-
diančius didžiąją dramą, kada
vien žuvę, kiti prispausti, dar
kiti tebeneša jungą Sibire.

Romanas sudėtas mozaikiš-
kai, tačiau tebėra ir bendras
vaizdas. Daugeliui vaizduojami
įvykiai bus žinomi, čia pakarto-
ti, beveik su publicisto tikslumu,
tačiau kiti juos bus ir užmiršę,
ir jų atkartojimas sukels ne vie-
nam skausmo. O tuos, kurie
šito nepergyveno, romano pus-
lapių užkrės liūdesiu, pama-
čius kitų sugriautus gyveni-
mus. Nors personažai ir nėra
per daug ryškūs, romanas at-
remtas į tikrovę, sukuria ryškų
paveikslą. To paveikslu mozai-
kiškumą tiksliai pavaizduoja ir
knygos aplankas, pieštas Ma-
rytės Barzdžiūtės, primenantis
gal net stiklo vitražą. „Po ulti-
matumo“ yra indėlis ir mūsų ne-
gandų karo meto romanų aruo-
dą.

Koplytėlė iš Kalifornijos akmenų

Vieną dieną skambina Petras ir sako:

— Ar girdėjai? Zemačiais pas Damulį mūrija akmeninį paminklą!

Stasys ir Stasė Damuliai Vistojė, Kalif. yra mano bene patys tolimiausi kaimynai. Todėl ne nuostabu, kad aš to mūrijimo nepastebėjau. O žemaičiai yra tokie: dirba tyliai, kantriai ir pasiseko tik tada, kai gerai pabai-gia.

Galvojau, gal reikėtų pasisiūlyti su talka, bet susilaikiau. Kur dirba žemaičiai, tai žiemgaliai, aukštaičiai ar kokie kiti tegul nesisimaišo. Zemačiais patys žino, ką daro.

Po kelių dienų skambina pats Damulis. Girdi, — tą dieną, tą valandą atvažiuok, — šventinsime koplytėlę.

Abu su žmona ir sūnumi važiuojame. Vistojė visos pakelės pristatytos automobiliu. Šiaip taip surandame vietelę didžiuliam Damulių sode. Einame į namus, o ten ne tik kambariai, bet ir kiemas pilnas svečių: tai aplinkiniai lietuviai ir lietuviai iš Los Angeles, iš Toluvo ir Žemaitkiemio. Čia pat ir kunigas Vaclovas Šilkauskas, netolimo vie-nuolyno kapelionas, artimas šeimininkų bičiulis. Žinoma, taip pat žemaitis. Jis šventins paminklą.

Kas tas paminklas? Paprastai žmonės stato medinius puošnius kryžius. Bet jie nemažai kaštuoja, nes daug darbo ir medis taip pat nepigus. O Damulis, tas žemaitis, sugalvoja praktiškiau — pastatė paminklą iš akmenų! Pigu. Be to, akmuo ne medis — nesupus, nei termaitai jo nees, dažyti ir perdažyti nereikės.

Paminklui vieta parinkta su tikra meile: prie namų nedidelė aikštelė, tūštai apsupta įvairių medžių. Iš jos vienas takas veda į bityną, kitas — į avakadų sodą ir toliau į daržus ir paukštyną. Kur eisi, iš kur grįši, vis pro čia praeisi. Pats paminklas pastatytas po milžinišku, visuomet žaliuojančiu Kalifornijos ažuolu. Čia pat plačius lapus išlenkęs auga rojus paukščio medis. Aplinkui pilna žydinčių gėlių. Paminklas sumūrytas iš natūralių akmenų, bet taip, jog niekur nematyti cemento. Akmenys taip pat nepaprasti: rausvi, raudoni, pilki, melsvi, balti, net ir žali! Žinau, visoje Damulių sodyboje nebuvo nei akmenėlio, nei žvirgždelio. Tai visus šiuos akmenis jie turėjo „importuoti“ iš Kalifornijos kalnų.

Kai svečiai vieni su kitais apsisveikino, suskambavo varpelis. Kunigas pašventino šeiminių namus, o po to ir naujausią tos sodybos papuošalą. Ir tada įvyko nelauktas dalykas: kunigas apeigą pratęsė gegužinėmis pamaldomis. Taip kaip būdavo Zemačijoje. Buvo graudu klausytis seniai seniai girdėtų ripavimų.

Šventinimą sekė ilgi svečių pasisėkėjimai prie vaišingų stalų toje jaukioje sodo aikštelėje. Maniau, kad čia susėdė vieni žemaičiai, o iš tikrųjų čia galėjai rasti visas lietuviškas gentis. Teisingai vienas linksmas svečias pastebėjo: ko nesuvenijo karalius Mindaugas, tai suvenijo Stasys Damulis.

Ilgai akimis sekiojau rūpestingai šeiminką, kada jis nustos bėgiojęs ir prisės kur nors pasilsėti. Norėjau kai ko paklausti. Bet jis iki pat vakaro vis buvo užimtas. Neiškentęs sulaukiau ir sako:

— Pabūk ir su manimi nors minutę. Sakyk, kodėl statei tą paminklą?

— Ilga istorija. Nėra laiko išsipasakoti. Pasakysiu tiek, — kartą buvau dideliuose sunkumuose, tai ir pridėjau: jei išliksiu gyvas, pastatysiu kryžių savo kaimo kapuose. Gyvas išlikau, bet

DAUMANTAS ČIBAS

kryžiaus pastatyti nespėjau, — kuo greičiausiai reikėjo trauktis nuo naujos grėsmės, Svetimajam ža-lj — vėl pavojai. Ir vėl pažadas — kur nors kada nors pastatyti kryžių. Ir kas iš mūsų nebuvo pavojuose ir kas nedarė pažadų? Ačiū Dievui, ir vėl išlikau gyvas. Šiaip taip pradėjau iš naujo gyventi. Tik vis dar neturėjau pastovesnės vietos. O tas senas pažadas, žinai, nedavė ramybės. Išgijau motelius prie Salton Sea Kalifornijoje, tai ten galvoju da-tulių sode statyti kryžių.

— Ten būtų buvęs graži vie-ta, — sakau jam. — Važiudamas į dykumas, kartą buvau ten sustojęs. Atsimenu, iš jūsų duk-teris Birutė tada pirka du-tulių maišą.

— O je? Bet man ta vieta ne-atrodė pastovi. Negalėjau pri-prasti prie dykumų klimato. Ta-da pirka avokadų sodą Vistojė ir pamažu keliausi į šiuos namus. Klekvienu kartą, važiuodamas per kalnus, vis atsiveždavau porą rinkinių akmenų. Kartą žmona net užsiupo, sako:

— Kam tuos akmenis tempi? Ar ir tu pilį mūrysi?

— O aš galvoju pamūryti to-kią pat akmeninę koplytėlę, ko-kia stovėjo senuose mūsų kaimo kapuose. O ji buvo labai ypatin-ga, statyta maro metais, kad Dievo Motina gelbėtų žmones. Kitur žmonės mirė, ir ant mūsų kapų jau buvo iškasta didžiulė duobė. Bet pas mus niekas nemirė. Taip duobė ir liko neužkasta.

— Papasakok man daugiau apie savo tėviškę, — paprašiau.

— Jaunas būdamas daug ke-liavau po Žemaitiją, tai man la-bai įdomu.

— Aš užaugau ant Akmenos upės kranto Žvilių kaime neto-li šilalės. Tai labai sena vieta. Tik paklausyk, kaip skamba kai-mai aplink Žvilius: Grubliai, Dėbliai, Plerpės, Putvės, Keberkš-čiai. Prie Akmenos daug piliakal-nių. Tarp jų — istorinis Putvės ka-lnas. Neabejoju, ir mano giminė toje pilyje nuo kryžiuočių gy-nėsi. Bet netoliese ten yra ir kai-melis su keistu vardu: Indija. Ir koks supuolimas Kalifornijoje aš turėjau motelius kaip tik tokiam miestelyje, kuris vadinosi Indio. Ten mūsų duklė, gavusi valdinę tarnybą, pasiliko ir gyvena iki šiol. Pasakysiu, aš labai gvyai prisimenu savo kaimą. O ta kop-lytėlė, kuri kerpėjo ant senųjų kapų, taip ir stovi mano akys. Visur įsėjokau tokios Motinė-lės

su mėlynomis akimis, kaip ten buvo. Vieną jau seniai buvau pir-kęs. Vėliau radau panašesnę, — nupirkau ir tą. Ir dar kelias pir-kau, kol suradau, ko norėjau. Ir tada pradėjau mūryti. Iš tikrų-jų mūrijo dr. Jonas Jurgilas ir Antanas Daidynas, o aš jiems tik pagalbėjau.

— Nemenkinkit save! Žiūrė-damas į jus, aš taip ir matau, kaip jūs klojate tuos milžiniškus akmenis. Kas kitas galėjo juos kilnoti? Juk stambesnio vyro tarp jų nebuvo. Kur reikėjo jėgos, tai vis jus šaukė.

— Taip... Bet tą akmeninį sto-gą tai kėlė visi. O kunigas Ši-liauskas taip pat buvo labai rei-kalingas talkininkas: jis davė daug patarimų.

— O gal įmūrijot ir kokį ak-menėlį iš Lietuvos?

— Ne. Tokio akmenėlio nie-kas neturėjo. Ir kam į galvą bū-tų atėję vežtis lietuvišką akme-nį? Juk mes visi galvojome greit sugrįžti.

— Jei ne akmenėlį, tai gal gin-tarą?... — O čia tai gera min-tis! Aš turiu gintarų. Įmūrysiu. Mūsų duklė Birutė, gintarai iš Palangos, tai viskas gerai derin-sis.

— Pasakysiu, — tęsė toliau Damulis, — tuos akmenis rin-kau, vežiau penkerius metus. Maniau, kad užteks, bet kai įni-kom mūryti, tai pristigom. Turė-jau vėl lėkti kalnų ardyti. Atve-žiau net ir vulkaninių, tamsiai raudonų akmenų.

— Dabar jums didelis malonu-mas turėti tokį paminklą.

— Tikrai. Kai rytą išeinu, pa-sižiūriu, — taip raminačiai veikia. Atrodo, kad koplytėlė jau se-niai ten stovi. Dievo Motina šyp-sosi, o baltos gėlės žydi, žydi, žydi... Esu labai patenkintas, kad pažadą išpildžiau. Tai mano meilinga padėka už visas Aukš-čiausiojo pagalbas.

— Labai originaliai sugalvo-ta. Man rodos, Amerikoje dar nie-kas mūrinį koplytelių nestatė. Jūs esate pirmasis.

— O je? Žiūrėk, tos koplytė-lės stogas, kaip kokia strėlė, nu-kreiptas į rytus. Kaip strėlė jis ve-da mūsų mintis į Lietuvą. Ar ne tiesa, negalime Lietuvos užmirš-ti nei vieni diena! Ir kaip ge-rai tiko šiandien giedoti, kad ten Marija gelbėtų visus nuo priešo baisaus! Tik apsidairyk, kiek daug gražių svečių yra susirin-kę. Geras draugus turim, ačiū Die-vui. Ar bereikia geriau? Kol kas viskas sekasi.

— Toliau seksis dar geriau, — užtikrinau.

Į tai Damulis atsiduso:

— O, kad taip būtų!

Is septintosios Baltiškųjų studijų konferencijos 3. m. birželio 5-8 d. Georgetown'o universitete, Washington, D. C. Nuotraukoje matome Baltiškųjų studijų puoselėjimo draugijos (The Association for the Advancement of Baltic Studies — AABS) visus buvusius prezidentus. Stovi iš kairės į dešinę: Janis Gaigulis (vykdantis AABS sekretorius), Edgar Anderson, Kalifornijos valstybinis universitetas (AABS prezidentas 1972-1973), Valters Nollendorfs, Wisconsin'o valstybinis universitetas (1976-1978) Ivar Ivask, Oklahomos universitetas (1978-1980), Jean Puhvel, Kalifornijos universitetas, Los Angeles (1971-1972), Vytautas Vardys, Oklahomos universitetas (1970-1971), Ilas Lehlste, Ohio valstybinis universitetas (1974-1976), William R. Schmalstieg, Pensilvanijos valstybinis universitetas (prezidentavimą perėmė 1982 m.), Marija Gimbutienė, Kalifornijos universitetas, Los Angeles (prezidentė nuo 3. m. liepos 1 d.), Rimvydas Šilbajoris, Ohio valstybinis universitetas (1973-1974). Nuotr. H. Taremae

Tarptautinio PEN klubo suvažiavimas Jugoslavijoje

Gegužės mėnesį Jugoslavijoje įvyko Tarptautinio PEN klubo suvažiavimas. Bledio mieste susirinkę 26-ųjų pasaulinės rašytojų organizacijos centrų atstovai kalbėjosi ne tiek apie pačią literatūrą, kiek apie rašytojų gyvenimo ir kūrybos sąlygas, jų laisvę ir nelaisvę.

Šiame suvažiavime nebuvo lie-tuvių atstovų, kaip praėjusiuose Londono, Stockholmo, Barcelo-nos ir kituose kongresuose, ku-riuose dalyvavo Tomas Venclova, Stasys Goštautas ir Algirdas Landsbergis, Lietuva buvo pami-nėta metiniame Kalinamųjų ra-

šytojų komiteto pradžioje, kuria-me, kaip ir pernai, buvo atkreip-tas dėmesys į Antano Terlecko suėmimą ir kalinimą. Tikimasi, kad papildytoje pranešimo laido-jė, bus įtrauktos ir Vytauto Skuo-džio bei Algirdo Statkevičiaus pa-vardės.

PEN klubo Kalinamųjų rašytojų komitetas, kuriam vadovauja anglų autorius Michael Scammell stengiasi atkreipti pasaulio dėme-sį į rašytojus ir publicistus, ku-rie kalinami už jų idėjas. Komiteto pranešimai ir kalinamų rašytojų sąrašai išsiunčijami spaudoje ir organizacijoms. PEN

kongresas taip pat priėmė kele-tą rezoliucijų apie kalėjimuose ir lageriuose laikomus rašytojus. Amerikos PEN centro rezoliuci-oje Čekoslovakijos vyriausybė prašoma paleisti rašytojus Otta Bed-narova, Jiří Dientsberg ir Vlac-lav Havelą. Kitose amerikiečių pasiūlytose rezoliucijose krepiama-si į Taivano ir Čilės vyriausybes, pasisakant prieš rašytojų represia-s tas šalyse, o Turkijos vyriausybė raginama imtis akcijos prieš teroristus, kurie nužudė daug rašytojų ir intelektualų. Olandų PEN centras savo rezoliucijose išreiškia susirūpinimą cenzūros

pareiškimas Prancūzijoje ir skati-na Indonezijos vyriausybę gerbti rašytojų teises. Šių rezoliucijų dva-sioje, suvažiavimas vienbalsiai pri-ėmė rezoliuciją, pagal kurią kiek-vienų metų spalio mėnesio pir-masis ketvirtadienis bus minimas, kaip „Kalinamųjų rašytojų diena“.

Kongreso metu, Tarptautinio PEN klubo šeima susilaukė gau-saus priegulio — neseniai susi-kūrus Kinijos PEN centras buvo išrinktas pasaulinės rašytojų or-ganizacijos nariu. 24 centrai bal-savo už priėmimą, du — Jung-tinės Amerikos Valstybės ir Tai-vanas — susilaikė. Kinijos rašy-tojų sąjungos pirmininkas Chen Huang-mei savo kalboje pabrėžė PEN chartos principą, kad „lite-ratūra nežino sienų“. Jis pareiškė, kad „kinų rašytojai yra pasi-ruošę bendrauti su viso pasaulio rašytojais tarptautinio susiprati-mo ir pasaulinės taikos labui“. Sovietų Sąjunga nėra Tarptauti-nio PEN klubo narys.

Nemažą kongreso dienotvarkės dalį užėmė vis didėjanti pa-bėgėlių ir tremtinių rašytojų pro-blema. Nutarta įsteigti tarptaut-nį išievių rašytojų centrą, kurio uždavinys bus jiems visapusiškai padėti. Egzilių PEN centre yra su-sibūrę ir lietuvių rašytojai, o lat-viai ir estai turi savo atskirus, dar prieš karą įsteigtus centrus. Amerikos egzilių PEN centro užuo-vėjęs įsikūrė individualių rusų iš-eivių rašytojų grupę, kurios sąra-še matome Brodskio, Nekrasovo, Maksimovo ir kitas žinomas pa-vardes. Kongreso dalyviai šilta-i priėmė žinią apie šios grupės įsi-kūrimą.

PEN klubo kongresas vyko ge-dulo atmosferoje. Jugoslavijos prezidento Tito mirties ženkla. Sekantis suvažiavimas įvyks Prancūzijoje ateinančių metų rugsėjo mėnesį.

b. ž.

„New York Times“ apie Jono Jurašo angažavimą Broadwayjaus scenai

Pasinaudodami Richard'o Sheppard'o raštu birželio 11 die-nos „New York Times“ pusla-piuose, praėjus savaitės „Drau-go“ kultūriniam priede jau es-me trumpai painformavę apie Jono Jurašo pasisveikinimą Broad-wayjaus scenon. Šiandien pateli-kame čia visą ano Richard'o Shep-ard'o straipsnio tekstą.

„Nikolajaus Erdmano „Savižū-dis“, komedija, uždrausta Sovietų Sąjungoje ir su dideliu kriti-ko susižavėjimu priimta vasario mėnesį Trinity Square teatre, Providence, šį spalį atsidarys Broad-wayjuje. Tai viena iš nedaugeli-o sovietinių pjesių, kurios pa-siekia Amerikos sceną. Pastaty-mo samata — 800,000 dolerių

— gana dosnios išlaidos dramos-veikalui. Tokiomis sumomis pap-rastai operuojama statant tik miuziklų. Šiame Broadwayjaus pastatyme numatoma net keletas svarbių debiutų.

Tai bus pirmas Broadwayjaus darbas Jonui Jurašui, sovietiniam emigrantui iš Lietuvos, kuris sta-tė šią pjesę Trinity Square teatre.

Šis pastatymas pirmą kartą į Amerikos teatro sceną išves la-bai vertinamą britų aktorį De-rek'ą Jacob'ą, kuris vaidino Britų televizijos serijiniame filme I. Claudius (Aš, Klaudijus) ir daugelyje kitų.

Pirmą kartą Broadwayjaus publi-ka išvys šią juodąją komediją, ku-rią prieš pusę šimtmečio parašė sovietinis dramaturgas Nikolajus Erdmanas ir kurios niekada ne-buvo leista pamatyti jo gimtinėje.

Tai bus Broadwayjaus debiut-as ir naujai prodiuserių bendro-vei — Aurorai — kuri Vakarinia-me pakraštyje, Kalifornijoje, sta-to filmus.

Šią savaitę Jonas Jurašas liek-nas ir kompaktiškas 42-metis, labai jauname amžiuje sugebė-jęs įsisteinti, kaip režisierius So-vietų Sąjungoje, kurią paliko 1974-tų metų gale, renka spek-takliui reikalingi totalinio te-atro aktoriai, t. y. kurie gali da-ryti viską — vaidinti, šokti, gro-ti instrumentais — gitara, fleita, mušamaisiais, o gal ir kitais.

Broadwayjuje jūs vargu ar rastu-mėte tokį didelį aktorių sąstatą, kuris vaidintų dramatinę pjesę ir dar parašytoje nežinomo autoriaus. Tai gana neįprastas iššūkis.

Jurašas paaiškino, kad Erd-manas parašė šią pjesę 1926 ar 1927 metais. Dėl jos varžėsi trys žymiausi rusų režisieriai — Stanislavskis, Mejercholdas ir Vach-tangovas. Pagaliau pastatymas atiteko Mejercholdui. Bet spek-taklis buvo uždraustas per gene-ralinę repeticiją. Režisieriaus ir autoriaus likimas buvo tragiškas. Po kelerių metų Mejercholdas žuvo lageriuose, o Erdmanas, grį-žęs iš tremties, nebeparašė nė vienos pjesės. Kartais Nikolajus Erdmanas yra lyginamas su Go-goliu. Jurašas sako, turėjęs savų idėjų rekonstruoti pjesę, kuri pa-rašyta maždaug trisdešimčiai ak-torių. „Aš padariau nemažai pakeitimų, ir Trinity pastaty-mas patvirtino, kad jie tinkami ir kad toks pjesės pavidalas yra patrauklus publikai. Tai labai juokinga pjesė, ir paradoksas yra tas, kad nors ji kalba apie savi-žudybę, pagrindinė jos tema už-tvirtina norą gyventi. Ji remiasi rusiška tikrove, bet kartu ji turi stiprią universalinę prasmę. Aš ti-kiu, kad po Broadwayjaus šį pjesę bus ilgai vaidinama kituose teatruose. Jau dabar ja domisi keletas teatrų iš įvairių Ameri-kos vietų“.

Pats Broadwayjaus teatras dar nėra parinktas, bet Jurašas pla-nuoja repetuoti scenoje, o ne re-peticijų salėse, kaip tai dažniau-siai daroma. Teatras turėtų būti nemažas — daugiau tūkstančio vietų, bet ir ne per didelis. „Tai nėra monumentalus pjesė“, — pa-stebi Jurašas. — O spektaklio samata juk monotoniška, ar ne? — savo ruožtu primena kritikas Shepard.

Jurašas nusišypso kukliai ar greičiau nervingai: „Puiku, kad spektakliui skiriama daug pinigų, bet reikalinga kai koks daugiau ne-gu pinigų. Tai — atsakomybė“.

(„Savižudžio Broadwayjaus pastatymui jau parinktas kompo-zitorius, dailininkas ir choreo-grafas). 2. M.

NAUJI LEIDINIAI

● AR KALBATE LIETUVIS-KAI? LITHUANIAN FOR BE-GINNERS. A. Rinkūnas, M. Ed. Mokytojo vadovas. Teachers' Manual. Toronto, Canada, 1979. Published by the Lithuanian Canadian Community with the support of the Multicultural Program, Government of Canada. Vadovėlių galima įsigyti Ka-nados Lietuvių Bendruomenės Svetimo komisijoje ir JAV LB-Svietimo taryboje.

● AR KALBATE LIETUVIS-KAI? LITHUANIAN FOR BE-GINNERS. A. Rinkūnas. Virše-lis ir pagrindinės iliustracijos R. Paulionio. Fonetika. Skaitymai. Žodynas. Vadovėlis didelio for-mato, iliustruotas piešiniais, 224 psl.

● AR KALBATE LIETUVIS-KAI? LITHUANIAN FOR BE-GINNERS. A. Rinkūnas. Darbo sąsiuvinis. Workbook. B. Sasu-vinis 56 psl.

● AR KALBATE LIETUVIS-KAI? LITHUANIAN FOR BE-GINNERS. A. Rinkūnas. Darbo sąsiuvinis. Workbook. b. Sasu-vinis 56 ps.

● AR KALBATE LIETUVIS-KAI? LITHUANIAN FOR BE-GINNERS. A. Rinkūnas. Darbo sąsiuvinis. Workbook C. Sasu-vinis 76 ps.

Visi čia suminėti A. Rinkūno vadovėliai išleisti Kanadoje su Kanados valdžios talka. Vius spaudė Litho - Art Limited, 971 College St., Toronto, Ont., Canada.

PATIKSLINIMAS

Praėjusios savaitės kultūrinio priedo 2 puslapio apačioje, straipsnyje apie keliones į menulį, dviejų nuotraukų parašai per ne-apsižiūrėjimą yra sukeisti.

Paminklinės koplytėlės statytojai. Iš kairės: dr. J. Jurgilas, kun. V. Šilkauskas ir St. Damulis

Nuotr. Dmt. Čibo